

Afganistani päritolu pagulased Euroopas

*Kert Valdaru
Veronika Kaska
Helina Maasing*

Viimasel kolmel aastakümnel on Afganistan olnud juhtivaid pagulaste päritoluriike maailmas. Iga neljas pagulane on pärit Afganistanist ning 2009. aasta lõpus umbes 2.9 miljonit afgaani olid jätkuvalt pagulased, kellest 96% elavad Pakistanis ja Iraani Islamivabariigis. Ülejäänud 4% jagunevad 71 vastuvõtva riigi vahel üle kogu maailma.

Seoses Afganistani päritolu varjupaigataotlejate märgatava kasvuga edastas Euroopa rändevõrgustiku (ERV) Austria kontaktpunkt teistele Euroopa Liidu (EL) liikmesriikide ERV kontaktpunktiledele päringu, milles palus muu hulgas infot Afganistanist pärit varjupaigataotlejate arvu kohta viimastel aastatel, taotluste läbivaatamise, aga ka Afganistani väljasaatmise võimaluste kohta.

Käesolev taustapaber toob välja EL liikmesriikide praktika seoses Afganistanist pärit varjupaigataotlejatega vastavalt liikmesriikidelt saabunud andmestiku analüüsile. Analüüsis on peamiselt hõlmatud 22 EL liikmesriiki

27-st, kuid võrdluseks on osaliselt kasutatud ka Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) liikmesriikide statistikat. Samuti keskendume põgusalt afgaanide ebaseaduslikule sisserände Eestisse ning afgaanidest varjupaigataotlejatega kaasnevatele väljakutsetele.

ERV Eesti kontaktpunkt
Sisekaitseakadeemia
Kase 61, Tallinn 12012
Tel: 6965644
e-post: emn@sisekaitse.ee
www.sisekaitse.ee/erv

Lühidalt

- **Kõige enam kasvas 2009.a Euroopas Afganistani ja Serbia päritolu varjupaigataotlejate arv.**
- **Euroopa riikidest varjupaika otsivate afgaanide seas oli 2009. a populaarseim riik Norra.**
- **EL liikmesriikidel on raskusi varjupaigataotleja päritolu tuvastamisega.**
- **Enamus afgaanidest ei saa Euroopas varjupaika.**
- **Euroopas kogub populaarsust toetatud vabahtlik tagasipöördumine.**
- **Soodustamiseks alaealiste afgaanide tagasipöördumist kodumaale, on mitmed EL ja EMP liikmesriigid otsustanud ehitada Afganistani laste turvakodusid.**
- **Ebastabiilne olukord Afganistanis ja Pakistanis võib põhjustada jätkuva afgaanide sisserände kasvu Euroopasse.**

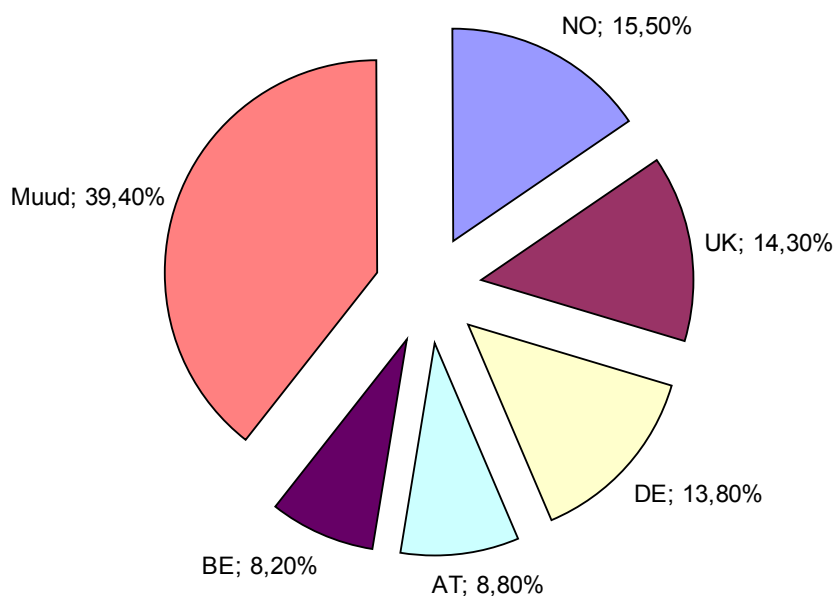
Afganistani päritoluga varjupaigataotlejad numbrites

Eurostati andmetel esitati 2009. aastal EL liikmesriikides 261 000 varjupaigataotlust.

ERV andmetel taotlesid 2009. aastal EL liikmesriikides enim varjupaika Afganistani, Somaalia, Venemaa ja Serbia (koos Kosovoga) kodakondsed. Võrreldes 2008. aastaga langes iraaklaste poolt esitatud varjupaigataotluste arv 36%, samal ajal aga kasvas afgaanide ja serblaste arv rohkem kui 30%.

Eurostati andmetel esitas 2009. aastal esmase varjupaigataotluse ca 20 410 Afganistani kodanikku. 2008. aastal oli sama näitaja 13 870. Kui arvesse võtta aga nii esmased kui järgnevad varjupaigataotlused, siis 2008. aastal oli taotluste koguarv ca 25 000 ning 2009. aastal juba ca 35 000. Taotlejate alla on arvestatud ka saatjata alaealised.

EL-is esitas 2009. aastal varjupaigataotluse ca 35 000 Afganistani kodanikku

Joonis 1. Afganistanist pärit varjupaigataotlejate osakaal EL 27 liikmesriigis ja EMP liikmesriikides 2009. aastal. Allikas: Eurostat (*migr_asyappctzm*)

Eurostati andmetele tuginedes oli 2009. aastal EL 27 liikmesriigis ja EMP liikmesriikides enim Afganistanist pärit varjupaigataotlejad **Norras** (3870) ja **Inglismaal** (3590). Järgnesid **Saksamaa** (3455), **Austria** (2215), **Belgia** (2055) ja teised liikmesriigid (9855).

ERV päringule saabunud vastuste kohaselt on **enim kasvanud** Afganistani päritoluga isikute poolt esitatud varjupaigataotluste arv **Ungaris**, kus, võrreldes 2008. aastal esitatud 116 taotlusega, esitas 2009. aastal varjupaigataotluse 1194 afgaani, ja **Saksamaal**, kus, võrreldes 2008. aastal esitatud 831 taotlusega, esitas 2009. aastal varjupaigataotluse 3455 afgaani.

Kahe aasta lõikes on Afganistani päritolu varjupaigataotlejate arv kahekordistunud näiteks **Hollandis** (2008 – 703, 2009 – 1400) ja **Poolas** (2008 – 7, 2009 – 14). Ka paljudes teistes liikmesriikides on vastav näitaja kasvanud pea kaks korda, näiteks **Soomes** (2008 – 254, 2009 – 461) ja **Lätis** (2008 – 10, 2009 – 18).

Samale tasemele on Afganistanist pärit isikute varjupaigataotluste arv jäänud **Bulgaarias** (2008 – 746, 2009 – 853), **Leedus** (2008 – 16, 2009 – 16) ja **Sloveenias** (2008 – 10, 2009 – 12).

Afgaanidest varjupaigataotlejate arvukus on **vähenenud Tšehhis** (2008 – 36, 2009 – 4), **Slovakkias** (2008 – 72, 2009 – 51), **Hispaanias** (2008 – 50, 2009 – 42) ja **Inglismaal** (2008 – 3725, 2009 – 3535)

Erandlikeks liikmesriikideks on siinkohal **Malta** ja **Portugal**, kus kahe aasta jooksul pole afgaanide poolt varjupaigataotlusi esitatud.

Afganistani päritolu varjupaigataotlejad Eestis ja lähiregioonis

Eestis kasvas 2009. aastal varjupaigataotleste arv märgatavalt. Nimelt esitati Eestis 2008. aastal kokku 14 ning 2009. aastal juba 40 varjupaigataotlust.

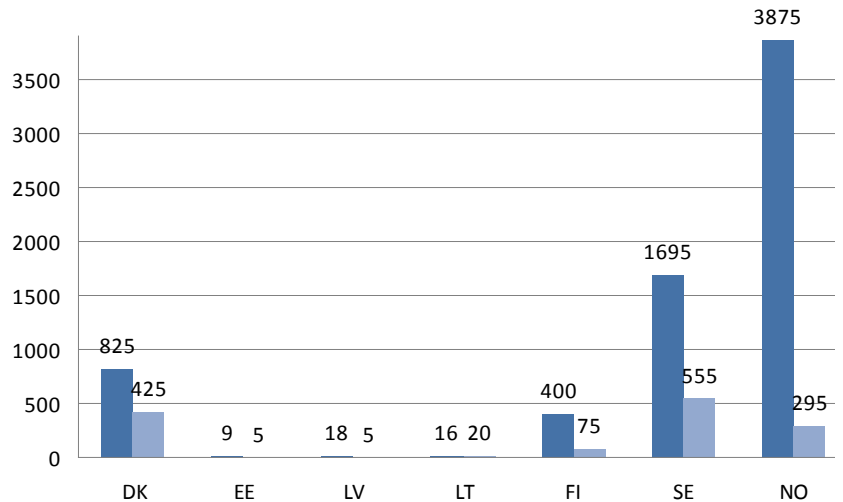
Kõige enam oli 2009. aasta taotlejate hulgas Afganistani (9) kodanikke. Nendele järgnesid Gruusia (6), Süüria (5), Venemaa (5), Iraagi (2) ja Kongo (2) kodanikud ning kodakondsuseta isikud (2).

Afganistani päritolu varjupaigataotlejate arv Eestis on 2008. ja 2009. aasta võrdluses kasvanud märkimisväärselt. 2008. aastal oli Afganistanist pärit varjupaigataotlejaid 0, kuid 2009. aastal oli neid 9. 2010. aasta seitsme kuu jooksul on afgaanide poolt esitatud juba 9 varjupaigataotlust.

Võrdluses Eestit ümbritsevate Põhjamaade ja teiste Balti riikidega oli 2009. aastal kõige vähem Afganistani päritolu varjupaigataotlejaid Eestis (9) ning kõige rohkem Norras (3875) ja Rootsis (1695). Järgnesid Taani (825) ja Soome (400). Balti riikidest on suurima taotluste arvuga Läti (18), kuid mahajäämist ei näita ka afgaanidest varjupaigataotlejate arv Leedus (16).

Afganistani päritolu varjupaigataotlejate arv näitab enamikes Põhjamaades ja Balti riikides kasvutrendi jätkumist ka 2010. aastal. 2010 aasta esimese kvartali andmete põhjal on võimalik täheldada afgaanidest varjupaigataotlejate arvu vähenemist ainult Norras ja Soomes.

■ 2009
■ 2010 I kv

Joonis 2. Afganistanist pärit varjupaigataotlejad Põhjamaades ja Balti riikides
Allikas: Eurostat (*migr_asyappctzm*)

Ebaseadusliku rände surve Eestisse

Enamik varjupaigataotlejad on ebaseaduslikud immigrandid, kes sihtriiki jõudmiseks läbivad mitmeid transiidiriike. Ka Eesti on üheks selliseks transiidiriigiks mitmete ebaseaduslike migrantide teekonnal sihtriiki.

Eesti statistika näitab, et üldiselt on ebaseaduslike immigrantide surve pääsemaks Eestisse ja siit edasi Põhjamaadesse suurenenud. Kui 2008. aastal tabati ebaseaduslikult Eesti piiri ületanud väliriikide kodanikke 57, siis 2009. aastal oli neid üle kahe korra enam – 134. Afganistani päritoluga isikud moodustasid nendest ca 13% ehk kokku peeti 2009. aastal Eestis kinni 17 afgaani, kellel puudus seaduslik alus Eestisse saabumiseks ja siin viibimiseks. Sealjuures oli 2008. aastal sama näitaja afgaanide osas 0, seega kasv on olnud märgatav.

Mullu esitas Politsei- ja Piirivalveametile varjupaigataotluse 9 Afganistani kodanikku

- Piirivalve jõudis 2009. aastal jälile neljale erinevale kanalile, mille kaudu üritasid peamiselt Afganistanist pärit illegaalid Eestisse pääseda ning paljastati kokku kolm grupeeringut, kes Eesti poolel põgenike vedu organiseerisid.
- Praeguseks on kahe grupeeringu liikmed (Eestis elamisloa alusel elavad Aserbaidžaaani kodanikud ja Läti kodanikud) kohtu poolt süüdi mõistetud välismaalase, antud juhul afgaanide, ebaseaduslikult üle riigipiiri toimetamises. Karistuseks kuni pooleaastane reaalne vangistus.
- Kolmanda jõugu suhtes käib eeluurimine Eestis ja Soomes.
- Võru ja Põlva prokuröride andmetel maksid Eestisse smugeldatud pagulased 8000 – 15 000 dollarit ehk kuni 150 000 Eesti krooni, et jõuda Afganistanist Põhjamaadesse.

Võrreldes 2003. aastaga seisneb Eesti jaoks ebaseadusliku sisserändaja portree peamine muudatus viimase päritoluriigis. Kui varasemalt moodustasid peamise ebaseaduslikult riiki sisenevate või riigis viibivate isikute kontingendi Venemaalt ja teistest endistest liiduvabariikidest pärit isikud, siis praegu on nendeks valdavalt Afganistanist, aga ka teistest sõjalise tegevuse poolt räsitud piirkondadest pärit isikud.

Peamiselt saabutakse võltsitud passide ja viisadega ning läbi mitme inimveo kanali. Praegu veel on Eesti transiidiriigiks, kust edasi püütakse pääseda Põhjamaadesse. Samas näitavad faktid, et Eestist võib peagi saada ebaseaduslike migrantide sihtriik, sest juba mulu palus siin varjupaika kokku 40 kolmanda riigi kodanikku.

Eesti on jätkuvalt transiidiriik põgenike jõudmisel Põhjamaadesse

Afganistani päritolu põgenike teekond Euroopasse

Interpoli andmetel kasutavad Aasia regioonist pärit migrandid peamiselt teekonda läbi Kasahstani, Kõrgõzstani, Usbekistani, Tadžikistani ja Türkmenistani Venemaale ja sealt edasi Ukraina, Slovakkia ja Tšehhi kaudu Lääne-Euroopa riikidesse või isegi edasi Ameerika Ühendriikidesse ja Kanadasse.

Samal ajal kasutatakse Balkani marsruuti Aasia riikidest, mis kulgeb läbi Iraani ja Türgi ning sealt edasi Balkani riikide kaudu Lääne-Euroopasse, nii migrantide smugeldamiseks kui ka muu ebaseadusliku kauba nagu narkootikumid, relvad jne smugeldamiseks.

Afgaanide poolt kasutatavad peamised teekonnad jõudmaks Euroopasse sõltuvad sihtriigi asukohast. Seega, peamiselt Põhjamaadesse jõuda soovivate migrantide marsruudid kulgevad peamiselt suunal idast läände.

Eesti senine vähene praktika on näidanud, et Afganistani päritolu isikud saavad Eestisse Venemaa kaudu, kas otse või siis Läti või Leedu kaudu. Ka Soome ametivõimud on tuvastanud, et afgaanid saavad Soome Venemaa poolt. See aga ei välista teistsuguste marsruutide kasutamist. Nii on Soome jõudmiseks kasutatud marsruute, mis kulgevad läbi Pakistani – Türgi – Belgia – Rootsi – Soome või siis Türgi – Kreeka – Itaalia – Taani – Rootsi – Soome.

Liikmesriikide poolt on tuvastatud, et Afganistanist pärit põgeniku peamine teekond kulgebki läbi Pakistani või Iraani Türgi ning sealt edasi läbi Kreeka ja Itaalia sihtriiki, olgu selleks siis Soome,

Holland või mõni muu liikmesriik. Samas on liikmesriigid täheldanud ka teistsuguseid marsruute, nt läbi Bulgaaria ja Serbia või siis Rumeenia ja Ungari.

Eelistatud transpordimeetodit ei ole võimalik üheselt määrata, sest liigutakse vastavalt võimalusele. See võib tähendada liikumist jalgsi, aga ka autotransporti kasutades. Erandiks ei ole ka õhutranspordi kasutamine. Nii näiteks saabutakse Lätisse peamiselt siiski õhutranspordi kasutades, kas läbi Aserbaidžaaani või Tadžikistani. Sellise transpordimeetodi kasutamine eeldab, et isikul on olemas reisidokument ja viisa või muu riiki sisenemist võimaldav alus, võltsitud siis või mitte.

Afganistani päritolu varjupaigataotlejate seotud väljakutsed

EL liikmesriikidel on raske tuvastada varjupaigataotleja Afganistani päritolu ja tema pärinemist konfliktsest provintsist.

Liikmesriikide praktikas on tihtipeale esinenud olukordi, kus isik väidab end Afganistanist pärinevat, kuid hiljem selgub, et isik on enamiku või kogu oma elu elanud Iraanis või Pakistanis. Küpros on täheldanud juhtumeid, kus end Afganistani kodanikuks väitnud isikud ei osanud vastata ka kõige lihtsamatele küsimustele oma kodakondsusjärgse riigi kohta, nt suutmata nimetada riigi provintse ega kirjeldada lippu. Täiendaval uurimisel osutusid taotlejate poolt esitatud Afganistani kodanike passid osaliselt või täiesti võltsituks ning tõlgid eristasid isikutel Pakistani puštude (*Pakistani Pashtun*) aktsenti. Selliste isikute taotlusi on Küprose ametivõimude poolt menetletud kui Pakistani kodanike taotlusi.

Eesti mõningane kogemus Afganistani päritolu isikutega on näidanud, et kuigi isikud olid elanud pikemat aega Pakistanis või Iraanis, ei suudetud siiski tuvastada, et nad oleksid saabunud nendest riikidest.

Enamik EL liikmesriike (k.a Eesti) ei taga varjupaigataotlejale automaatselt rahvusvahelise kaitse andmist ainuüksi tema Afganistani päritolu tõttu. Erandina võib siinkohal välja tuua Hispaania, kes taotleja Afganistani päritolus veendumisel annab talle rahvusvahelise kaitse.

Afganistanist pärit varjupaigataotleja taotluse suhtes positiivse otsuse tegemise üheks peamiseks tingimuseks, et varjupaigataotluse esitanud isik pärineks sellest Afganistani provintsist, kus kehtib relvastatud konflikti seisund. Momendil on Afganistanis tuvastatud kümme relvakonfliktset provintsi. Relvakonfliktsest piirkonnast pärit isikud kvalifitseeruvad rahvusvahelisele kaitsele, teised mitte.

EL liikmesriikidel on raske tuvastada varjupaigataotleja Afganistani päritolu ja tema pärinemist konfliktsest provintsist

EL liikmesriikides keeldutakse üle 60% juhtudest afgaanidele varjupaika andmast

Samas keelduvad osad riigid rahvusvahelise kaitse andmisest ka juhul, kui taotlejal on võimalusi leida kaitset teistes turvalistes Afganistani provintsidest.

EL liikmeriikidelt nõuab tõsist vaeva ja aega korraldada Afganistani päritolu isikute naasmist kodumaale.

EL liikmesriikides keeldutakse enamusele afgaanidest taotlejatele rahvusvahelise kaitse andmisest. Üle 60% varjupaigataotluse esitanud afgaanidest saavad eitava vastuse ning peavad naasma kodumaale.

Tagasipöördumiseks on laias laastus kolm võimalust: riigipoolse sunniva hendina kasutatav väljasaatmine, vabatahtlik tagasipöördumine ja toetatud vabatahtlik tagasipöördumine. Valik sõltub väga palju ka kodumaale naasva isiku koostöötajatest konkreetse riigiga.

Väljasaatmist kasutavad enamik EL liikmesriike. Lisaks Eestile teostavad väljasaatmist Afganistani nt Belgia, Soome, Saksamaa, Ungari, Holland jt. Samaaegselt on ka liikmesriike, kes ei ole Afganistani viimastel aastatel isikuid välja saatnud, nt Bulgaaria, Tšehhi, Läti, Leedu või ei teostagi väljasaatmisi Afganistani, nt Hispaania.

2009. aastal saadeti Eestist välja 103 riigis ebaseaduslikult viibinud kolmanda riigi kodanikku (osaliselt Euroopa Tagasipöördumisfondi abiga), kellest valdava osa moodustasid Venemaa (19) ja Afganistani (13) kodanikud.

Vabatahtlikku tagasipöördumise ja/või toetatud vabatahtlikku tagasipöördumise eelistamine väljasaatmisele muutub päev-päevalt EL liikmesriikides aina populaarsemaks.

Toetatud vabatahtlik tagasipöördumine (*Assisted Voluntary Return*) on üks peamisi rände ohjamise meetodeid, mille eesmärk on selliste migrantide korrapärane, inimlik ja tulemuslik tagasisaatmine ja reintegreerimine, kes ei saa või ei taha jääda vastuvõtjariiki ja soovivad vabatahtlikult tagasi pöörduda päritoluriiki. Erinevalt vabatahtlikust tagasipöördumisest on toetatud tagasipöördumise puhul pakutavad tagasipöördumistoetused enamasti motivatsiooniks, mis peaksid panema riigis ebaseaduslikult, aga ka seaduslikult viibivaid isikuid otsustama naasta tagasi kodumaale.

Liikmesriikide praktika näitab, et vabatahtliku tagasipöördumise numbrid on väikesed ning antud statistikat on ka raske koguda. Olemasoleva statistika põhjal on 2009. aasta jooksul kõige rohkem afgaane vabatahtlikult tagasi pöördunud Hollandist – kokku 17 isikut.

Toetatud vabatahtliku tagasipöördumise numbrid on siiski suuremad. Afgaanid kuuluvad kümne enim toetatud vabatahtlikku tagasipöördumist kasutanud rahvusgrupi hulka EL liikmesriikides. Nii on nt Soome IOM esindus perioodil 2006–2010 toetanud 12 afgaani vabatahtlikku tagasipöördumist. Saksamaal oli sama näitaja 2009. aasta kohta 24 ning 2010. aasta kolme esimese kuu kohta 11 afgaani.

Eestist on toetatud vabatahtliku tagasipöördumise programmi kaasabil lahkunud 2008. aastal 2 ja 2009. aastal 3 kolmanda riigi kodanikku, kellest küll ükski ei olnud Afganistani kodanik.

EL liikmesriigid püüavad toime tulla alaealistest varjupaigataotlejate kasvuga.

Eelmine aasta saadeti Eestis välja 103 isikut, nende seas 13 afgaani

Euroopa Komisjoni hinnangul saabub EL liikmesriikidesse igal aastal hinnanguliselt 100 000 saatjata alaealist. Eurostati andmetel esitas 2009. aastal varjupaigataotluse 12 210 alaealist, kellest enamus olid Afganistani, Somaaliast ja Iraagist pärit 16–18 aastased poisid. Eestis oli 2009. aasta taotlejate hulgas 3 saatjata alaealist Afganistani kodanikku.

Peatamaks alaealiste varjupaigataotlejate kasvu on mitmed riigid, nt Rootsi, Taani, Norra, Holland ja Inglismaa, alustanud spetsiaalsete alaealistele mõeldud turvakodude rajamist päritoluriiki. Hollandi näite põhjal vähenesid märgatavalt Angoolast pärit alaealiste varjupaigataotlejate arv pärast seda, kui Holland rajas 2003. aastal Angoolaste laste turvakeskuse. Turvakeskused pakuvad lastele peavarju, ligipääsu haridusele ja tervishoiule. Norra ja Rootsi kavatsesid peatselt avada laste turvakeskused Kabulis. Norralaste rajatav turvakeskus on plaanitud 100-kohalisena, millest 50 kohta nähakse ette Norrast Afganistani tagasi pöörduvatele alaealistele. Järgmise turvakeskuse plaanib Norra avada Põhja-Iraagis.

Norra valitsuse hinnangul suudeti vähendada alaealistest varjupaigataotlejate arvu ka seetõttu, et kehtestati eraldi ajutine elamisluba vanemale kui 16-aastastele. Ajutine elamisluba kaotab kehtivuse isiku 18. aastaseks saamisel, misjärel saadetakse ta tagasi päritoluriiki.

Afganistani päritolu isikute siseränne EL liikmesriikidesse lähitulevikus

Afganistanist pärit varjupaigataotlejate arv ei pruugi lähiaastatel väheneda, kuna Afganistani kodanike rännet EL liikmesriikidesse mõjutab eelkõige kolm järgnevat asjaolu.

Esiteks, tuginedes Altai raportile¹ soovivad 74% EL liikmesriikidest Afganistani tagasi pöördunud varjupaigataotlejatest tulla tagasi Euroopasse. Seega võib lähiaastatel oodata Afganistani lahkunud varjupaigataotlejate tagasitulekut Euroopasse, seaduslikke ja ebaseaduslikke mooduseid kasutades.

Teiseks, UNHCR andmetel elab Pakistanis ametlikult 1,7 miljonit Afganistani päritolu põgenikku, kelle tulevik on ebakindel. Pakistani võimude sõnul lubatakse Afganistani põgenikel jääda riiki kuni 2012. aastani ning seejärel peavad nad Pakistanist lahkuma. UNHCR on välja toonud, et ebakindla olukorra tõttu lahkub Pakistanist juba praegu iga päev 1000 afgaani ning lahkumistrend on süvenev.

Kolmandaks, jätkub ebakindel olukord Afganistanis, kus Norra Pagulaste Nõukogu andmetel on viimase kolme aasta jooksul Talibani ja koalitsioonivõimude vahel peetud lahingute tõttu on oma kodudest olnud sunnitud lahkuma veerand miljonit afgaani.

¹ Altai Consulting (2009). Understanding the Return and Reintegration process of Afghan Returnees from the UK. Available online: <http://www.altaiconsulting.com/docs/migration/Altai%202009%20Return%20and%20Reintegration%20of%20Afghans.pdf>.

Tekstis kasutatud lühendid:

UNHCR - Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Pagulaste Ülemkomissar
IOM - Rahvusvaheline Migratsioonorganisatsioon

ERV Eesti kontaktpunkt
 Sisekaitseakadeemia
 Kase 61, Tallinn 12012
 Tel: 6965644
 e-post: emn@sisekaitse.ee
www.sisekaitse.ee/erv